

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Постановка проблеми. В теперішній час для національного господарства важливою проблемою є необхідність системного дослідження сутності та змісту ресурсно-функціональних механізмів забезпечення енергоефективності української економіки. Тому метою даної статті є узагальнення теоретико-методологічних засад для формування ресурсно-функціонального механізму розвитку системи економічної безпеки України (РФМРСЕБУ).

Виклад основного матеріалу дослідження. За допомогою результатів узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду [1–8] розкрито і деталізовано існуючі методологічні підходи до побудови дієвого механізму реалізації енергетичної політики в державі; досліджено роль ключових категорій-детермінант забезпечення спрямованості та якості економічного розвитку; при поєднанні теоретичних підходів до проектування багатокomпонентних систем визначено методологічні принципи формування ресурсно-функціонального механізму розвитку системи енергетичної безпеки держави (СЕБД; запропоновано склад РФМРСЕБД та специфічні функції його цільових елементів, а також визначено закономірності еволюції для нівелювання ризиків і загроз економічному зростанню та захисту національних економічних інтересів; розроблено методику інтенсифікації економічних умов та добору чинників ініціювання процесів підвищення ефективності енерговикористання у базових галузях і виробництвах, що спирається на систему домінуючих важелів впливу (класифікованих за обмеженою кількістю групувальних ознак) та темпи ендогенного економічного зростання з деталізованим складом напрямів, засобів заходів забезпечення високої енергоефективності української економіки.

Доведено, що методологічною основою оцінювання результативності функціонування РФМРСЕБД та його складових є базові положення ресурсно-функціонального і об'єктно-цільового (орієнтованого на об'єкт, визначає основоположну роль цільового функціоналу національної економіки при проектуванні системи енергетичної безпеки держави) підходів, які дозволяються розглядати кожний важіль і регулятор, що входить до складу РФМРСЕБД як складну структуру та компоненту одночасно. Ресурсно-функціональний підхід забезпечує єдність цільової орієнтації ключових детермінант механізму забезпечення енергетичної безпеки в державі, оскільки він до цього часу є не тільки демонтований лише до рівня життєво важливих інтересів держави, його важелі балансують у змістовних координатах індустріальної епохи (благополуччя і безпека країни перш за все пов'язувались із розмірами контрольованих територій, обсягами сировинних запасів і енергоресурсів, із яких переважна частина має додаток «резервні»). При цьому енергетична безпека синонімізується із поняттям сировинної, що є методологічною пасткою стосовно футу-

рологічного бачення перспектив розвитку української економіки. Об'єктно-цільовий — забезпечує перетворення механізму узгоджуваності суперечностей між інтересами українського соціуму та вимогами до темпів і якості зростання держави завдяки демократичним процедурам, реалізацію запланованого сценарію для виходу із стану невпинного накопичення локальних і глобальних загроз енергетичній безпеці та викликів.

Застосування принципів наукової обґрунтованості на засадах реалізації помологічної концепції формування ресурсно-функціонального механізму розвитку СЕБД дозволяє здійснити складання основних його субструктурних елементів (рис. 1), зокрема механізмів контролю за його функціонуванням, поновлення соціальних стосунків між стратегічними партнерами із різним енергетичним потенціалом та масштабами виробництва. Обґрунтування конструкції та складу РФМРСЕБД дозволило встановити цільові функціонали для реалізації його дії (рис. 2.). При цьому доведено, що чим розвиненішою є будова системи енергетичної безпеки в державі та досконалішим використовуваний методичний апарат і прикладний інструментарій оцінювання та прогнозування, тим складнішими та агресивнішими стають не тільки деструктивні впливи і загрози, але й контрагресивні заходи зовнішнього оточення. Крім того, стає імовірним швидке і довгострокове постагресивне примирення, оскільки компромісні рішення фактично урівноважують і в кількісному, і в якісному плані агресію зовнішньо — політичних і економічних акцій. Упорядкування складу субструктурних елементів розкриває сутність РФМРСЕБД, метою якого є при об'єднанні за допомогою управлінських технологій та інформаційно-методичного апарату високого математичного рівня енергетичних і економічних процесів в єдину структуру з орієнтацією національного господарства на ендогенне зростання, досягнення високої енергоефективності та створення індивідуальної стійкості кожного суб'єкту господарювання в довгостроковій перспективі. Вимоги світогосподарської системи полягають у тому, що об'єкти повинні реагувати на зміни зовнішнього середовища (як споживчого попиту та економічної ситуації в країні, так і на енергетичні кризи). Тому адаптивне експрес-реагування можливе уразі, якщо цільові складові системи енергетичної безпеки здатні в будь-який час з мінімальними втратами в поточному періоді розпочати модернізацію, скорочення енерговитрати, поширити практичне використання інтелектуального потенціалу.

У розділ розкрито структурні особливості РФМРСЕБД України, що полягають у його структурно — й функціонально-об'єктній диференціації сировинно-ресурсних потенціалів із отриманням синергетичного ефекту від їх одночасної трансформації. Це є домінуючим чинником ініціювання стійкості економіки до

Рис. 1. Субструктурні елементи ресурсно-функціонального механізму розвитку СЕБД

деструктивних впливів за рахунок поєднання причинно-наслідкових детермінант інтенсифікації виробничих, інноваційних та еволюційних процесів на базі всебічного розширення, поглиблення, нарощення стратегічного потенціалу української економіки і взаємозв'язків на різних рівнях управління.

Відтак, РФМРСЕБД може забезпечити реалізацію інтеграційних і дезінтеграційних процесів не лише з метою досягнення високої енергоефективності національної економіки, але й для створення організаційно-економічних умов стовно підтримання стійкої конкурентоздатності. При цьому, організаційну складову РФМРСЕБД відтворюють елементи, як носії характеристик суспільних відносин, а економічну — економічні важелі та регулятори впливу, основу яких складають енергоекономічні показники. РФМРСЕБД — це сукупність елементів, важелів, інструментів та методів організаційно-управлінського характеру, що спрямовані на створення та збереження конкурентних позицій ук-

раїнської економіки в умовах обмеженості енергетичного потенціалу й досягнення високої енергоефективності шляхом поглиблення й інтенсифікації процесів вироблення, нагромадження, трансформації, диверсифікації постачання, поширення і практичного використання енергоресурсів. Визначено: 1) інструментальний апарат управління енергозабезпеченням та енергоспоживанням (у вигляді принципів і методів експрес-реагування); 2) організаційну структуру управління і технологію розвитку СЕБД (забезпечує відповідність взаємодії компонент РФМРСЕБД); 3) процесні складові механізму, що відновлюють та удосконалюють СЕБД в динаміці за ключовими функціями дії її підсистем, зокрема, моніторингу енергетичних процесів, енергоменеджменту та енерготехнологічного аудиту, розвитку міжгалузевих і промислових мереж тощо.

Досліджено можливості силового регулювання макроекономічних процесів як суспільно-політичної необхідності, нерівно важність яких посилюється з огляду на

Рис. 2. Цільові функціонали реалізації дії РФМРСЕБД, діагностики енергетичної безпеки

існування системи соціально-економічних механізмів рефлексії явища енергетичної безпеки. Це логічно розвиває й доповнює зміст, структуру і функції РФМРСЕБД за рахунок логіко-методологічної деталізації інтеграційних процесів у наступній послідовності: 1) **аналіз інтеграції**: методів і підходів; понятійного апарату; зв'язків із організацією системи управління національним господарством; цілей СЕБД, її функцій, інструментів, ресурсів та їх адекватності засобам, регуляторам і важелям механізму; 2) **пос'єднання** ресурсно-функціонального і струк-

турно-динамічного підходів до опису поведінки складної системи; 3) **побудова** оптимізаційної моделі стратегічного управління стійкістю її компонент. Основу реалізації процедури складає процес суб'єктивної детермінації силової активності СЕБД, утворюваний: 1) механізмом усвідомлення особистісних потреб, пов'язаних із визначеністю силового впливу на зовнішнє середовище; 2) засобами реалізації дії механізму перетворення паросилових процесів в енергетичній сфері у силову орієнтованість функціонування; 3) застосуванням принципів

механізму формування індивідуальної агресивної діяльності за детермінантами та визнаною місією державного утворення; 4) використанням важелів впливу підтримки власних резервів у разі діяльності в межах наддержавних об'єднань; 5) системній мотивації функціонування виробництв в енергетичній сфері; 6) за результатами ранжування цілей функціонування РФМРСЕБД; 7) при обґрунтуванні пріоритетів реалізації функцій механізму саморегуляції; 8) за результатами добору ключових чинників впливу для досягнення орієнтирів та адаптації нового інструментарію до історичних умов; 9) при реалізації функцій механізму забезпечення ціннісно-орієнтаційної єдності суспільства при побудові СЕБД; 10) при розробці методів проектування державно-політичного механізму розвитку СЕБД; 11) за результатами побудови ієрархії складових юридичного-правового механізму та визначення складу інструментів і ресурсів для запровадження механізму структурно-функціональної оптимізації СЕБД; 12) при оптимізації та визначенні обсягу ресурсів шляхом формування пар: «методи формування РФМРСЕБД — ресурси, інструменти», «чинники впливу — ресурси, інструменти»; 13) при забезпеченні контролю за виконанням функцій СЕБД та концентрації зусиль на певних об'єктах тощо.

Висновки. Таким чином, основою для корегування складу РФМРСЕБД за принциповими позиціями з урахуванням різноспрямованих впливів виступають запропоновані в дослідженні методологічні схеми оцінювання щільності взаємозв'язку сукупних можливостей економіки та її енергетичного потенціалу, що базуються на урахуванні аллокаційної ефективності перероз-поділу стратегічних ресурсів між секторами національного господарства, контурів та моделей бізнес-процесів, які за-

безпечують реалізацію цільового функціоналу, виконання стратегічних цілей функціонування та надійність системи економічної безпеки держави.

Література

1. Забезпечення енергетичної безпеки України / Рада національної безпеки і оборони України, Нац. ін-т проблем міжнародної безпеки. — К.: НІПМБ, 2003. — 264 с.
2. Коновалюк В. И. Роль монополий топливно-энергетического комплекса в экономике Украины: монография / В. И. Коновалюк. — К.: Наукова думка, 2004. — 278 с.
3. Концепція Державної енергетичної політики України на період до 2020 року. — УЦЕПД, Прес-реліз. 23 лютого 2001 р., м. Київ.
4. Концепція Державної промислової політики України / М. Г. Чумаченко, О. І. Амоша, М. І. Іванов та ін. — 2000. — 424 с.
5. Представление общественности энергетической стратегии Украины на период до 2030 г.: Департамент Коммуникаций власти и общественности Секретариата Кабинета Министров Украины. — К.: 22 марта 2006 г. — 2 с.
6. Прейче Д. К. Нефтяные резервы в мировой энергетической практике / Д. К. Прейчер, И. Е. Корнилов // Нефть и газ. — 2004. — № 6. — С. 80–96.
7. Экономический механизм стратегии развития топливно-энергетического комплекса Украины / А. И. Амоша, С. В. Янко, Н. С. Сургай и др.: НАН Украины, Институт экономики промышленности. — Донецк, 2002. — 140 с.
8. Ященко Ю. П. Стратегія енергетичної безпеки України: методологічні пропозиції щодо опрацювання / Ю. П. Ященко // Економіка промисловості, 2002. — № 1 (15). — С. 3–8.